

Lemaât Tercümesindeki Arkaik Söz Varlığı

Archaic Vocabulary in Lemaât Translation

Hanifi VURAL¹

Özet

İnsanlar, *Lemaât*, döneminin önemli mutasavvıflarından Fahreddîn Irakî tarafından kaleme alınmış bir eserdir. Eserini XIII. Yüzyılda kaleme almış olan müellif, Hemedan'da dünyaya gelmiş, Irak'ta ve Hindistan'da ilmi ve tasavvufî eğitimini tahsil ettikten sonra Anadolu'ya geçerek maneviyat yolculuğunu burada da sürdürmüştür. Devrin öne çıkan kültür merkezlerinden bir olan Konya'ya gelen Irakî, burada Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin ve Sadreddîn Konevi'nin sohbetlerine katılmış ve bu sohbetlerde elde ettiği manevî coşkunluğunu manzum olarak ifade etme yoluna giderek *Lemaât*'ı telif etmiştir. Farsça olarak kaleme alınan bu eser, tasavvuf camiasında merakla ve iştiaqla okunma arzu ve isteklerine mazhar olmuştur. Eserden tam bir istifadenin sağlanması için Hacı Bayram-ı Veli'ni bağlılarından Bedreddin-i Dakîk tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Eser ve dolayısıyla tercümesi tasavvuf içerikli olmasına ve daha çok alanın terminolojisi ile ifade etme yoluna gitmesine rağmen Türkçe söz varlığı bakımından da kayda değer malzeme içermektedir. Bu yazıda tercümede yer alan eskicil kelimeler tanıklarıyla birlikte değerlendirilecektir.

Anahtar sözcükler: Fahreddîn Irakî, *Lemaât*, *Lemaât* tercümesi, Arkaik kelimeler.

Abstract

Lemaât is a work written by Fahreddin Irakî, one of the important Sufis of his period. He wrote his work in the XIII. The author, who wrote in the 19th century, was born in Hamadan, and after receiving his scientific and Sufi education in Iraq and India, he moved to Anatolia and continued his spiritual journey there. Irakî, who came to Konya, one of the prominent cultural centers of the period, attended the conversations of Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî and Sadreddîn Konevi and wrote *Lemaât* by expressing the spiritual enthusiasm he gained in these conversations in verse. This work, written in Persian, has been the recipient of the desire and desire to be read with curiosity and enthusiasm in the Sufism community. In order to ensure full benefit from the work, it was translated into Turkish by Bedreddin-i Dakîk, one of Hacı Bayram-ı Veli's followers. Although the work, and therefore its translation, has a Sufi content and mostly uses the terminology of the field, it also contains significant material in terms of Turkish vocabulary. In this article, the archaic words in the translation will be evaluated together with their witnesses.

Keywords: Fahreddin Irakî, *Lemaât*, *Lemaât* translation, Archaic words.

¹ Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye, hvural@fsm.edu.tr

Giriş

Asıl adı İbrahim bin Şehriyâr olan Irakî için kaynaklarda farklı isim ve nisbelere yer verilmektedir.² Şiirlerinde Irakî mahlasını kullanmıştır. Hemedan'ın Kumcân köyünde 610 yılında dünyaya gelmiş, babası Buzurgmihr b. Abdulgaffar Cevâlikî Hemedânî'dir. Tahsil hayatını kısa bir sürede tamamlayan Irakî, erken yaşlarda Şehristan medresesinde müderrisliğe başlamış, önce Irak'ta Şihâbüddîn-i Sühreverdi'ye daha sonra da Hindistan'ın Multan şehrinde Şeyh Bahâüddîn Zekeriyâ-yi Multânî'ye intisap etmiştir. Konya'da bulunmuş ve Mevlana Celaleddin-i Rumî ve Sadreddin Konevî'nin sohbetlerine katılmıştır.

Fahreddin Irakî ve Eserleri

Divan sahibi olan müellifin; *Uşşaknâme*, *İstılâhât-ı Sûfiyye* ve *Lemaât* adlarında üç eseri daha mevcuttur. Dönemin tasavvuf çevrelerinden bahseden hemen her kaynakta Irakî'ye yer verilmiş ve eserlerinden söz edilmiştir.³

Dîvân

Dîvân; kaside, gazel, terakibibent, terciibent, rubâî ve kıta nazım türlerini ihtiva etmektedir. Eser önce Saîd-i Nefîsî tarafından *Kulliyât-i Şeyh Fahreddin-i Irâkî* adıyla (Tahran 1335/1956), daha sonra da Nesrîn-i Muhteşem tarafından *Mecmûa-i Âsâr-i Fahreddin-i Irâkî* adıyla (Tahran 1372/1993) yayımlanmıştır. Bu çalışmalarda şairin bütün eserleri yer almaktadır.

İstılâhât-ı Sûfiyye

Bu eser, İbrahim bin Şehriyâr Irâkî'nin tasavvufî terimlerden oluşmaktadır. Üç bölümden oluşan eserde, tasavvufta sıklıkla kullanılan 301 terime yer verilmiştir. Birinci bölümde mâşukun isimleri, ikincisinde âşık ve mâşuk arasında kullanılan isimler, üçüncüsünde ise âşık ve mâşukun hâllerine dair terimler ele alınmıştır.⁴

Uşşaknâme

Dehfâsıl, *Dehname* isimleriyle de bilinen eser, 1053 beyitten oluşan bir mesnevidir. Bir girriş ve on bölümden ibaret olan eserde yer yer gazellere de yer verilmiştir.⁵

Lemaât

Irakî, Konya'da derslerine devam ettiği Sadreddin Konevî'den de etkilenecek tasavvuf çevrelerince önemli görülen bir eser olan *Lemaât*'ı kaleme almıştır. Esasında, Irakî bu eserinde hem Sadreddin Konevî'nin sohbetlerinden aldığı feyzi hem de İbn-i Arabî'nin *Fûsûsu'l-hikem*'inden edindiği düşünceleri işlemiş, eserinde bunları merkeze almıştır denebilir.

“Mensur bir eser olmakla beraber zaman zaman manzum parçalara da yer veren eser, daha çok aşk, âşık, mâşuk konularını işlemektedir. Yirmi yedi lem'adan oluşan *Lemaât*, Fahreddin Irakî'nin tasavvufî düşüncelerin en

² E'ş-şeyh İbraim Fahreddin bin Şehriyâr el-Irakî, Katib Çelebi, Keşf el-zunun, MEB Yayınları, İst. 1972, C.2, s. 1563; Şeyh İbrahim bin Şehriyâr, Şemsettin Sami, Kâmûsu'l-A'lâm, Kaşgar Neşriyat, C. 5, s. 3347, Ankara,1996; Fahreddin İbrahim Irakî Hemadanî, The Encyclopaedia of İslam (New Edition),Vol. III, Leiden 1971 pp. 1269; Fahreddin İbrahim bin Bozorgmehr Cavaliki Hamadani, Encyclopaedia Iranica, Vol. III, California pp. 538; Kaska, Çetin (2021), <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/istilahat-i-sufiyye>.

³ Müellifin geniş hayatı için şu kaynaklara bakılabilir:

Ahmet Eflâkî, Âriflerin Menkıbeleri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C.I, s.119-120, İstanbul, 1995., Bayramoğlu, Fuat, Hacı Bayram-ı Veli –Yaşamı- Soyu-Vakfı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. I, Ankara, 1989., Bilgin, Orhan, “Fahreddin-i Irakî”, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, C.12, İstanbul, 1995., Katib Çelebi, “E'ş-şeyh İbraim Fahreddin bin Şehriyâr el-Irakî” Keşf el- zunun, MEB Yayınları, C.2, İstanbul,1972., Molla Cami, Nefahatü'l-üns, (Türkçeye Çevirenler: Kâmil Candoğan, Sefer Malak), Bedir Yayınları, İstanbul, 1971., Nev'izâde Ârâî, Şakaik-i Nu'maniyye ve Zeyilleri, (Çev.:Abdulkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1989., Tezkire-i Devletşâh, Çev. Prof. Necati Lugal, C.II, İstanbul, 1977., Vassaf Hüseyin, Sefine-i Evliya, Süleymaniye Kütüphanesi, No: 2305-309, C. II, s. 262-265.

⁴ Eser hakkında bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır: Ceylan Mollamehmetoğlu, *Fahrüddin-i Irâkî'nin Tasavvufî İstilahları ve Dîvân-ı Kebîr'den Şahit Beyitler*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale, 2014.

⁵ *The Song of Lovers* adıyla A.J. Alberry tarafından yayınlanan (Oxford 1939) eser üzerinde Gökhan Çetinkaya da yüksek lisans çalışması yapmış (2014) ve yayımlanmıştır: *Fahreddin-i Irâkî/ Âşıklar Kitabı/ Uşşaknâme*. İstanbul: Büyüyenay Yay.

yoğun şekilde işlendiği eserdir. En özet cümleyle söylenecek olursa, bu eserin hemen bütününde Irakî, genelde bütün varlığın, özelde ise insanın cephesinde var olan güzelliklerin aslında bir tecelliden ibaret olduğunu, hepsinin ilâhî güzelliğin yansımaları olduğunu iddia etmektedir. Bu düşüncesi, onun, Konevî kapısından Şeyhü'l-ekber Arabî'ye ulaşip Vahdet-i Vücut anlayışına bağlandığını göstermektedir." (Vural, 2017, 15).

Kütüphanelerde farklı isimlerle eserin çok sayıda Farsça ve Türkçe tercümelerinin nüshaları bulunmaktadır.⁶ Eser, Ahmet Avni Konuk tarafından *Kitâb-ı Lemaât Tercümesi* adıyla yayımlanmış⁷, W.C. Chittick ve P. L. Wilson tarafından da *Divine Flashes* adıyla İngilizceye tercüme edilmiştir.⁸ Ayrıca Saffet Yetkin de eseri *Parıltılar* adıyla Türkçeye çevirmiştir.

Hacı Bayram-ı Velî'nin müritlerinden İnce Bedreddin'in Türkçeye tercümesi, bilinen en eski çalışmadır. Bu tercümenin; Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde, Millet Kütüphanesi'nde ve Türk Dil Kurumu'nda birer, dört nüshası da İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda olmak üzere toplam yedi nüshası bilinmektedir.⁹ Türk Dil Kurumu Kütüphanesi yazma fotokopileri arşivinde 228 numara ile kayıtlı olan nüsha 93 varaktan ibaret olup her bir varakta 11 satır bulunmaktadır. Ketebe kaydına göre, Farsça nüsha H. 733/M. 1333, Türkçe tercüme ise H. 834/M.1431'de tamamlanmıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Farsça olarak telif edilmiş olan eser, öneminden dolayı ilim ve irfan meclislerinde çokça okunduğundan İnce Bedreddin her Türk okuyucusunun istifadesini esas alarak onu dönemin duru Türkçesiyle tercüme etmiştir. Mütercim, tasavvufî içeriğinden dolayı üst düzey meseleleri yine paralel bir dil ve üslupla anlatıyor olmasına rağmen, dinî ve didaktik oluşu bakımından da genel istifadeyi de gözetten bir aktarımı/anlatımı tercih etmiştir denebilir. Bu durumda, eser hem içeriği hem de dönemin Türkçesi bakımından önemli bir dil yadigârımızdır. Dolayısıyla tercümedeki dönem Türkçesinin en belirgin söz varlığını, arkaik kelimeler toplamında daha açık ve derli toplu bir şekilde görünür kılmak için bu araştırma ile bu doğrultuda tanıklı bir tablo ortaya konmak istendi.

***Lemaât* taki Arkaik sözler**

an : Ol zamirinin hâl ekleriyle kullanılışı.

bû'l-aceb işdür vü nâdir yol-durur
çün bu anuñ jaynıdur an ta«t olur

añlan- : Anlaşılmak, fehmolunmak.

bunlaruñ arasında telfî... bu beyândan añlanur (74a3)

añul- : Anma işine konu olmak, hatırlanmak.

bu mañnî üzerine dürüst olur böyle añula (50a9)

arıla- : Temize çıkarmak.

mañnisi budur ki ben beni arıların şânım ne yüce oldı dimekdür (9b6)

aŞŞı : Yarar, kazanç, kâr.

bu kenârsuz deñiz içre şöyle Şu issi gibi
el aya... ur cehd ...ıl şâyed ola aŞŞı gibi (92b7)

aŞŞılu : Yararlı, kazançlı.

⁶ Ercan Alkan, Muhammed Ahter Çime'den naklen Lemaât'ın Türkiye kütüphanelerinde bulunan 32 ayrı şerhinin künyesini vermiştir. (Alkan, 2011: 22-24).

⁷ Ercan Alkan, Konya Mevlana Müzesi Kütüphanesi (no. 3852) ve İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları (no. 35) bölümünde bulunan iki nüshasını esas alarak bu tercüme yayımlamıştır. (Alkan, 2011).

⁸ Bu çalışmayı Ercan Alkan *Aşk Metafiziği* adıyla Türkçeye kazandırmıştır. (Alkan, 2012)

⁹ Eksiksiz ve okunaklı olduğu için Türk Dil Kurumu arşivindeki nüsha tarafımızdan (Giriş, Transkripsiyonlu Metin, Dizin) yayımlandı.

hicrânı vişâlden artu... aşşılı bile (77b8)

aya ...arş- : El çırpma, alkışlamak.

Mu√ammed-i Edîm aya ...arşardı (67b7)

ayru... : Artık, gayri.

Mekke şerrefehallâhu fet√ oldu ayru... hicret olmaz (42a8)

baş indür- : İtaat etmek, boyun eğmek.

ma√bûblığa baş indürmez (37b11)

baylıπ/ baylu... : Zenginlik.

ıı... baylıtı ve sulʔânlıtı maşû...a virdi (71a7)

baylu... maşû... Şıfatudur 71b1

belkim : İhtimal, belki.

bundan ilerü sırruñ vaşfi dil-ile olmaz

setr itmek anı belkim yigrek ola ...arañuda (49a7)

bellü : Belli, açık, aşikâr.

kendü bellü muayyen olma...dan münezzehtür (12b1)

belür- : Meydana çıkmak, belli olmak.

ʔâliblı... ve maʔlûblı... Şıfatı belürdi (12b11)

belürsüz : Belirsiz, meçhul.

meʔelâ gice nûr virür ʔerâğ gündüz belürsüz olur (10b3)

beñdeş : Eş, benzer.

cihânda pes baña beñdeş anuñ-çün hiç bilinmedi (7b9)

bigi : Gibi.

görinmez bende gerçi o... kemânum hiç bilinmedi

...amu ʔerrât yüzinde güneş bigi görinirem (7b4)

bile : Birlikte, beraber, ile.

her ...anda ki ma√bûb gide bilesinde gider (50b8)

bilen : İle.

zîrâ leʔet bilen ki vücûd-ı mecâzîdür (35b2)

birez : Biraz.

evet birez «al...uñ senligi yañî aralı...da bulduğun gerçi birdür (19b6)

bunlıπ : “Bu” olma durumu.

bunuñ bunlıπın anuñ anlıπın giderür (78b10)

buñar : Pınar.

ol buñarı kim »ı≥r buldı oldu âb-ı Vayât

vardur ol bölgede senüñ örtülüdür ...at ...at (82a5)

çalıcı : Çalan, hırsızlayan.

benüm gönüm çalıcısı ki benüm ma√bûbumdur (52b7)

deñizlik : Deniz olan yer.

deñizde deñizlikde vardur ...ıdem

√avâdi⁶ olan mevc ü enhârdür (19a7)

deñlü : Kadar, denli.

√a...î...î didükleri bu deñlüdür (88b7)

depred- : Hareket ettirmek.

gönül ümîd deñizinde el aya... deprede (92b11)

depreniş : Hareket, kımıltı.

elde depreniş olıca... müdâm (56a4)

dükeli : Hep, hepsi, bütün, herkes.

belki dükeli √âl anuñ içinde √âldür (39b2)

düriş-/dürüş- : Çalışmak çabalamak; mücadele etmek.

ki √âlüme dürüşüp urınam bend (78a5)

dile va\$la dürüş dile fur...ata

ki ben fâritam baña bu iş... yiter (77b5)

düzed- : Yoluna koymak, tanzim etmek.

düzede şarağ-ıla zülfi ayaz (28b3)

düzüci : Hazırlayıcı.

düzücidür bu iş... reng-âmîz (28a11)

düzül- : Yazılmak.

lem;a-i ...udsî ki düzülmüş tamâm (93a9)

esrük : Sarhoş

berâber olur anda esrük ayı... (40a6)

eydici : Söyleyici.

cân kulaπı-la gökçek işidesin eydici işidici bir bilesin (68a4)

eyit- : Söylemek, demek.

*Cüneyd-i Bapdâdî rahmetullâhi jaleyh Şiblî'ye ...addesa'llâhu sırrahû eytdi: Bir sırrı ki ben anı «alvet-
«ânelerde sırdaşlara pinhân dirin. (68a8)*

eyle : Öyle, bu şekilde.

e ol nice-yise hemân eyle ...alur (47b2)

eyü : İyi.

hicrân ki dileye anı ma√bûb

vu\$latdan eyü ki ola ma√lûb (78a1)

giñlig : Genişlik, bolluk, refah.

anuñ giñligi vüſjati bir viddetdedür (69a1)

ılduz : Yıldız.

Şabâ√ın foğa çün mey ılduz-ıla (40a5)

ırla- : Şarkı söylemek.

ırladı göñlüm dilegi ırladum anuñ bigi (52b9)

ıŞra : Aşağı.

bu ma...âmdan ıŞra da«ı tera.....î idüp yücelmek tamâm oldu (42b7)

ısratı : Önceki.

bugün yarın dün ısratı gün

bu dördi bir olur anda dün ü gün (20a2)

ıssı : Sıcak

bu kenârsuz deñiz içre şöyle Su ıssı gibi

el ayak ur cebd ...ıl şâyed ola aŞŞı gibi (92b6)

imdi : Şimdi.

sırrını der dil-ile her æerre

işid imdi ben olmadın tamâmâz (6b8)

ir- : Ulaşmak.

vicâbın göñlümün sensin anuñ sırrına irmekde

eger olmasa-dı senlik urulmaz-ıdı mühür anda (87a8)

iril- : Erişilmek.

çendân ki kendümi melâmet iderin

bu ba√ruñ nihâyetine irilmez dirin (92b2)

irür- : Ulaştırmak, eriştirmek.

vüccetün bunların üzerine furdı ki vüccet irürmek señüñdür (51b3)

is : Sahip.

emânet gine issine geldi (81b4)

it- : Etmek, eylemek, yapmak.

dilerseñ ki mahfû@ olasın bir mürşid-i kâmil taleb it (90a11)

...ançarı : Nereye.

...ançarı yönelseñüz Allâh yüzidir (34b10)

...anda : Nerede.

yañî imkân gelmedük gibi ezeli ...anda-yısa anda bâ...î ...almış gibi olur (35b6)

...anı : Hani, nerede.

...anı mu√abbet ...anı bu söz (54b3)

...an...ı : Hangi.

...an...ı gözgüye giriserdür ol (88a1)

...aralıπ : Utanılacak durum.

ya;nî iki cihândan yüz ...aralıπıdur (73a8)

...arañu : Karanlık.

bundan ilerü sırruñ vaşfi dil-ile olmaz

setr itmek anı belkim yigrek ola ...arañuda (49a7)

...arañulu... : Karanlık.

Öa... 'dan da«ı şol Şub√ açıldı ki ...arañuluπı senden (87a7)

...arındaş : Kardeş.

Cüneyd'e didi ki niçün ...arındaşuña muvâfa...at itmezsın (67b8)

...ay...ulu : Tasalı, endişeli.

gerçi zülfinde fütüdi yiri gönül

lik ...ay...ulu gönlümün içidür (70b5)

kendülig : Kendilik, benlik.

âşı... dirler ki bî-para≥ dost-ile Şo√bet ide kendüligin aradan götüre (74b6)

kendüzü (< kendi+özi) : Kendisi.

kimüñsin didüm bu ululuπ-ıla

didi girü kendüzümün yalnız (71a3)

key : Çok, pek.

atam fopurdı atasın bu key jâcebdür aıcebât

√âlbuki anam fıfıldı emzürür-idi mur≥i;ât (38b10)

kezin : Defa, kere.

o...udı bir kezin ol er nefesi rû√-perver

cümle nesneye benüm ≠âtum olupdur ma@har (3b8)

...o- : Bırakmak.

payreti payrı ...omadı anuñ

lâ-cerem jaynı oldu eşyânuñ (20b8)

...op- : Meydana çıkmak, çıkmak.

yüzünde görürler bular yüzlerin

tefâvüt nişân içre bundan ...opar (25b4)

köyün- : Yanmak.

köyüne ma√v ola ol ol ma...âmda (39b7)

köyündür- : Yakmak.

süb√ât-ı celâl yalñları anı köyündürmekden ...or...ar (40a1)

n'eyle- : Ne eylemek, ne yapmak.

*ıř... buyruğında olsa insân n'eyler anda
her nesne ki vardur anuñ cemâlinüñ âyinesidür (33a10)*

nite : Nasıl.

nite biline ki «avf ve recâ geçmiş nesneye ve gelecek nesneye ta'allu... futar (39a10)

niteki : Nasıl ki.

niteki men...ûldur ki (17b8)

nitelük : Keyfiyet, mahiyet.

*bu cihân yüceliği alça...lıπı heb sen misin
bilmezem nitelüğün her ne ki vardur sen misin (35a4)*

no«t : Ne zaman, ne vakit.

*no«t olur baña benden ayrılma...
sen ü ben gidüben »udâ ...alma... (93a1)*

od : Ateş.

od odı niçe köyündürür (40a2)

öksi : Ucu yanmış odun parçası.

dervîş elinde yaru yanmış öksi olsa (74a11)

ölüg : Ölü, ölmüş.

ol nefes kim ölügi diri ...ıldı nef«-i Mesîh (3b7)

Şapış : Sayı, adet, miktar.

çünkü ...omadım çünkü ...omadı muayyen Şapıřuñ aŞlın ol (25a4)

Şapışsuz : Sayısız.

...ıldı bir demde Şapışsuz hem giriftârın da«ı (25a5)

σατραπ : Kadeh, bardak, surahi, tas.

bir la√@ada varlı... şarâbın yo...lı... σατραπına dökdi (15b11)

sevüci : Seven.

ya;nî sevüci sevdüğün ziyâret idicidür (67a2)

Şıtır- : Sıgdırmak.

*put ki √üsünden Şıtamaz jâleme budur jaceb
jâşı...uñ gönline nicesi Şıtırur «ânumdan (69b3)*

Şı...ıř- : Sıkışmak.

müterâkib olup Şı...ışsa bulut dirler (19a4)

Şınu... : Kırık.

jâşı... Şınu...dur pes jâşı... şöyle fa...îr olur (71b2)

Şoñraπı : Sonraki.

Soñrapı ma...âmda Ða... ..ul-ıla olur (10a4)

sökel : Hasta.

açu...lar yapılır sökeller dirilür nûr nûr içinde örtülür (10a10)

söyîn- : Sönmek.

ış... jâleminde yil esse tüvânger elindeki cırâp söyînür (74b1)

söyündür- : Söndürmek, parlaklığı gidermek.

nûr nûrı söyündürmez belki içinde münderic olur (40a7)

süçi : İçki, şarap.

...ade√yuf...a Şâft mürevva... süçi

münâsib Şafâsında virse ...ade√ (27a11)

şol : Şu, o.

şol nesne ki @âhir oldı vücûda geldi (2b6)

†aπu.../†oπu... : Dağınık.

ol va...t †aπu...lar müctemij olur açu...lar yapılır (10a9)

jibâretler †oπu...dur √üsnidür bir

velikin med√ini ...amu anuñ dir (25a8)

tamu : Cehennem.

birdürür yopa Kaḫbe-yile künişt

gölgeye tamu-yıla behişt (40a4)

†añla- : Şaşmak, garip bulmak.

heyhât heyhât yaḫnî ne jaceb idersin ne †añlarsın (33a8)

†apucı : Tapan.

Şûrete †apıcılar pâfil olurlar maḫniden

diñüz aña cân cemâl-ile penhân ne iş var (38a8)

†aşra : Dışarı.

anuñ √ükmi ve iradetinde †aşra degülin (53a3)

†on : Elbise, kılık kıyafet.

her †on ki jâşı... jâlemlerde anı geymişdi (88a8)

†onsuz : Elbisesiz.

teşrif-i dest-i sulḫân çevgân urur velikin

meydân güninde †onsuz çevgân ne işe gelsün (86a3)

ur- : 1. Vurmak, çarpmak. 2. Giyinmek, takmak.

teşrif-i dest-i sulḫân çevgân urur velikin

meydân güninde †onsuz çevgân ne işe gelsün (86a2)

urın- : Giyinmek.

*√abîbüme düriřmekden baña yig
ki √âlüme düriřüp urınam bend (78a5)*

yalın : Alev.

süb√ât-ı celâl yalınları anı köyündürmekden ...or...ar (40a1)

yavi ...ıl : Kaybetmek, yitirmek.

kendü kendülüğın yavi ...ıldı (82a8)

yavubar- : Kaybetmek.

*bir it kim tüşe fuzlaya yavubarur ol it anda
bu pür şûr deñizi niçün ...ılam eksük bu fuzladan (39b3)*

yazı : Ova, sahra.

gönül bir yük gibidür ki yazıda düşdi yıl anı gâh ...arına gâh ar...asına dönderür (26b5)

yeliş- : Koşuşmak, birlikte yelip gitmek.

vücüd fâlibleri ra.....âşları yelişip jış... mey-«ânesi ...apusına geldiler (15b5)

yîñ : Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı.

*etegi yo... ki fütam elüm-ile
elini görürem yîñinde anuñ (78b3)*

yir : Yer, zemin, toprak; ülke, diyar.

«alvet-«ânesinde yir düzmişdür (73a1)

yit- : Bir ihtiyacı karşılayacak, giderecek nicelikte olmak.

cemâl √a...î...atına na@ar ...ılmapa güci yite (5b5)

Sonuç

Türk dilinin tarihî dönemlerinden günümüze tevarüs etmiş her bir eser; tarihimizi, kültürümüzü, dilimizi tarihlendirmek ve tanıklamak üzere dünden bugüne ulaşan paha biçilmez bir varlık hüviyetindedir. Tasavvufî meselelerin yoğun bir şekilde ele alınarak, özgün bir yaklaşım ve üslupla ortaya konan Lemaât, tercüme edilmiş, Türkçeye kazandırılmış ve böylece dil yadigârlarımız arasındaki yerini almıştır. Dinî konuların, tasavvufî inceliklerin ele alındığı eserde ağırlıklı olarak alanın kavram ve ıstılahlarına yer verilmesine rağmen, dönem Türkçesinin kendine özgü malzemesine de aracılık etmiştir.

Yukarıda verilen 103 farklı eskicil madde başının ve tanıklarının, eserin tercüme edildiği dönemin dilini yansıtmaları bakımından dikkatlere sunulmayı hak edecek nitelik ve nicelikte oldukları söylenebilir.

Kaynakça

- Alkan, E. (2011). *Lemaât: Aşka ve âşıklara dair*. İlk Harf Yayınları.
- Alkan, E. (2012). *Aşk metafiziği*. Hayykitap Yayınları.
- Bayramoğlu, F. (1989). *Hacı Bayram-ı Veli: Yaşamı, soyu, vakfı* (Cilt 1). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bilgin, O. (1995). Fahreddîn-i Irakî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 12, 123–125.
- Chittick, W. C., & Wilson, P. L. (1982). *Divine flashes*. New York.
- Çetinkaya, G. (2016). *Fahrüddîn-i Irâkî: Âşıklar kitabı / Uşşaknâme*. Büyüyenay Yayıncılık.
- Eflâkî, A. (1995). *Âriflerin menkıbeleri* (Cilt 1, s. 119–120). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Encyclopaedia Iranica. (1990). Fahrëddin İbrahim bin Bozorgmehr Cavaleki Hamadani. *Encyclopaedia Iranica*, 3, California.
- Encyclopaedia of Islam (New Edition). (1971). Fahrëddin İbrahim Irakî Hemadanî. In *Encyclopaedia of Islam* (Vol. 3). Leiden.
- İsen, M. (1990). *Latîfî Tezkiresi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Katib Çelebi. (1972). E'ş-Şeyh İbrahim Fahrëddin bin Şehriyar el-Irakî. In *Keşf el-Zunûn* (Cilt 2). Meb Yayınları.
- Kaska, Ç. (2021). İstilahat-i Sufiyye. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/istilahat-i-sufiyye>
- Mollamehmetoğlu, C. (2014). *Fahrüddîn-i Irâkî'nin tasavvufî ıstılahları ve Divân-ı Kebîr'den şahit beyitler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Molla Cami. (1971). *Nefahatü'l-Üns* (K. Candoğan & S. Malak, Çev.). Bedir Yayınları.
- Nev'izâde Atâî. (1989). *Şakaik-i Nu'maniyye ve Zeyilleri* (A. Özcan, Çev.). Çağrı Yayınları.
- Şemsettin Sami. (1966). Şeyh İbrahim bin Şehriyar. In *Kâmûsu'l-A'lâm*. Kaşgar Neşriyat.
- Tezkire-i Devletşah. (1977). (N. Lugal, Çev.). Tercüman Yayınları.
- Vassaf Hüseyin. *Sefîne-i Evliya* (Cilt 2, s. 262–265). Süleymaniye Kütüphanesi, No: 2305-309.
- Vural, H. (2017). *Lemaât*. Kesit Yayıncılık.
- Yetkin, S. (1963). *Parıltılar*. Ankara Üniversitesi Basımevi / Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.